

5. Вишня О. Твори: У 4 т. / Редкол.: І.О. Дзевєрін та ін. Київ, 1988. Т. 3: Усмішки, фейлетони, гуморески, 1944–1950. 1989. 398 с.

REFERENCES

1. Budnik O. Features of Ukrainian ethnopedagogy [Text] / O. Budnik // Digest: School-park of pedagogical ideas and technologies. 2002. No. 2. С. 116-118.
2. Vasyakovich GP, Chernikov, P.I. Ethnopedagogy and moral and aesthetic education of students [Text]: methodical manual / G.P. Vasyakovich, P.I. Chernikov. Chernihiv: Editorial and publishing department of press management, 1994. 24 p.
3. About Ostap Vishnu: Memoirs / Records. VO Gubenko-Maslyuchenko, AF Zhuravsky K., 1989. 334 pp.
4. Vishnya O. Works: In 4 t. / Redcorn: IO Dzeverin et al. Kyiv, 1988. Т. 1: Smiles, feuilletons, humoreski, 1919- 1925. 526 pp.
5. Vishnya O. Works: In 4 t. / Redcorn: IO Dzeverin et al. Kyiv, 1988. Т. 3: Smiles, satires, humoresques, 1944-1950. 1989. 398 p.

УДК 327 (510) (091)

Моцак С.І., Лобан М.О.
Сумський державний педагогічний
університет ім. А. С. Макаренка

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ТРАДИЦІЙ ЯПОНІЇ В ПЕРІОД МЕЙДЗІ

У статті аналізується процес формування політичних традицій Японії в період Мейдзі та визначена роль політичних традицій у процесі розбудови японської держави. Автор значну увагу звернув на зовнішні та внутрішні причини проведення реформ, а також на їх специфіку.

Ключові слова: Японія, Мейдзі, реформи, епоха Мейдзі.

Моцак С.И., Лобан Н.А. Формирование политических традиций Японии в период Мэйдзи.

В статье анализируется процесс формирования политических традиций Японии в период Мэйдзи и определена роль политических традиций в процессе развития японского государства. Автор значительное внимание обратил на внешние и внутренние причины проведения реформ, а также их специфику.

Ключевые слова: Япония, Мэйдзи, реформы, эпоха Мэйдзи.

Motsak S.I., Loban N.A. Formation of the political traditions of Japan in the Meiji period.

The article analyzes the process of formation of the political traditions of Japan in the Meiji period and defines the role of political traditions in the development of the Japanese state. The author paid significant attention to external and internal reasons for the reforms, as well as their specificity.

Key words: Japan, Meiji, reform, Meiji era.

Питання політичних традицій японського суспільства будуть актуальними на будь-якому етапі розвитку історичної науки. Радикальні перетворення, здійснені лідерами Мейдзі протягом трьох десятиліть, відкрили шлях до капіталістичного розвитку і прискорили модернізацію, радикально змінили структуру японського суспільства і визначили подальший шлях розвитку країни, що дозволило їй вступити в співтовариство найбільш розвинених країн світу. Сьогодні, можна стверджувати, що основи процвітання Японії в сучасному світі було закладено саме в той час.

Період Мейдзі відкрив нову історичну смугу в житті Японії. Сильні феодалні пережитки ще зберігалися, проте ліквідація феодалної роздробленості, знищення великого феодалного землеволодіння, скасування станової нерівності, легалізація угод на землю, заохочення підприємництва створювали необхідні умови для порівняно швидкого розвитку капіталізму.

В Японії в силу географічного розташування та геополітичної стратегії склалася унікальна специфічна політична система та режим, котрі формувалися під впливом політичних традицій японського суспільства. Багатовікові політичні традиції, згуртованість навколо національних цінностей забезпечили Японії міжнародне визнання.

Ера Мейдзі є відправною точкою розвитку сучасної Японії. В період правління Мейдзі формувалися нові традиції та політичні інститути, які в деякій мірі черпалися з традицій минулих століть, створюючи нову політичну систему Японії.

Метою статті є проаналізувати процес формування політичних традицій Японії в період Мейдзі та з'ясувати їх роль у процесі розбудови японської держави.

Перші узагальнюючі історичні роботи по Японії та по епосі Мейдзі, зокрема, в історичній науці дореволюційного періоду стали з'являтися на початку ХХ ст., у зв'язку зі зростанням інтересу до Країни висхідного Сонця через події російсько-японської війни 1904-1905 рр.

Дослідник О. Ніколаєв в своїй роботі «Очерки по истории японского народа» одним з перших описав різні сфери життя японського суспільства з найдавніших часів до початку ХХ ст. та політичне життя Японії періоду Мейдзі [22].

В дослідженні Д. Позднеєва «Япония. Географическо-статистический очерк» проаналізовано політичний устрій Японії та політична організація і правова сфера японського суспільства [25].

Епоха Мейдзі знайшла відображення в праці Х. Ванденберга «Історичний розвиток Японії. Від заснування держави до Цусимського бою», в якій автор розглядає соціальне і політичне життя Японії [3].

У 1905 р. російською мовою було переведено роботу барона А. Зибольда «Епоха великих реформ в Японії», в якій автор одним з перших проаналізував перетворення епохи Мейдзі [9].

Радянська історіографія підходила до вивчення політичного становища в Японії з марксистсько-ленінських позицій і на перший план виводила класову боротьбу в суспільстві.

Дослідник Е. Файнберг в своїй роботі «Внутреннее и международное положение Японии в середине XIX века» аналізує події періоду бакумацу, що передують періоду Мейдзі, завдяки чому узагальнює причини формування нової політичної ситуації в Японії на початку ери Мейдзі [31].

Однією з перших узагальнюючих робіт з нової японської історії є робота, під редакцією А. Гальперіна «Очерки новой истории Японии (1640-1917)» [24]. У роботі проведено аналіз японської революції 1868 р. і політичний розвиток країни в епоху Мейдзі.

В праці дослідника І. Коваленко «Очерки истории коммунистического движения в Японии» відображений розвиток робітничого руху та ідей соціалізму в Японії [13].

Ідеї японських істориків на події Мейдзі Ісин, що представляють марксистську історіографічну школу в своїй роботі «Революция Мэйдзи в работах японских историков-марксистов» відобразив дослідник Н. Лещенко [17].

Аналіз політичного життя японського суспільства, його реакція на зміни в країні в епоху Мейдзі відображені в праці «Японские публицисты конца XIX века» історика Д. Бугаєва [2].

Основні ідеї японських інтелектуалів зазначеного періоду стосовно цілей, методів і реалізації реформ кінця XIX ст. в країні відображено в дослідженні Михайлової Ю.Д. «Общественно-политическая мысль Японии (60–80-е годы XIX в.)» [20].

Важливим дослідженням з історії періоду Мейдзі є «История Японии» під редакцією О. Жукова, в якій надається виклад важливих аспектів політичного розвитку Японії в останній третині XIX – початку XX ст. [11].

Розвитку правової системи Японії в новий час присвячені дослідження В. Кучми, О. Жидкова, Н. Крашенникова, В. Єршоміна, Д. Єлісеєва, М. Ковальчук [16, 10, 8, 7].

Японія – одна з найдавніших держав Східної Азії, більшу частину свого існування зазнавала великого впливу від китайської культури та цивілізації, зв'язок з іншими практично був відсутній. Лише в Новий час ця ситуація змінилася.

Через своє географічне положення Японія перебувала в ізоляції від іноземних країн. Першу спробу захопити японські острови здійснила Монголія, але вона потерпіла невдачу. Запозичуючи різні елементи життя з Китаю, японське населення було орієнтоване більше на внутрішній розвиток, ніж на зовнішній світ.

Кожний етап розвитку Японії був революційним. Дуже часто одна подія тягла за собою серію культурних і соціально-політичних змін і впливала на все населення країни, хоча люди жили в різних частинах Японії. Зрозуміло, що всі ці зміни відбувалися в різний час і з різною інтенсивністю в регіонах Японії і приводили до нашарування нових політичних та культурних цінностей на ті, які існували раніше. У ранній період історії племена, які займалися вирощуванням рису, змішалися з мисливцями і рибалками Дземон, а пізніше, в III столітті до нашої ери, – з лучниками, які прийшли на територію Японії з Алтаю через Корею. У країну проникали елементи культури Китаю і буддиська філософія, що стало поштовхом до появи в V-VI століттях нових форм мислення, мистецтва та державності. Поступово вперед висувається військовий стан; XII століття стає періодом яскравих історичних подій. В цей час встановлюються і закріплюються звичаї і традиції, які склалися протягом тисячоліть [4, с.89].

Відновлення імператорської влади багато в чому пов'язують з появою в 1868 році на японських землях іноземних кораблів. Це стривожило багатьох японців і викликало певні внутрішньополітичні зміни. Слід зазначити, що приблизно те ж саме відбулося після поразки Японії в 1945 році. Не всі ці зміни були породжені внутрішніми причинами, багато були наслідком загрози з боку Заходу. Щодо внутрішньополітичної ситуації та реформ, то вони приймалися всім народом з розумінням необхідності приймати нове для майбутнього процвітання країни. В період реформування також траплялися бунти та деякі люди протистояли встановленню реформ. [1, с.67]. Найбільш привілейовані класи аристократів, торговців, воїнів, священнослужителів не завжди підтримували реформи.

Японія ввібрала в себе елементи чужої цивілізації, що прийшли з іноземних країн, не втрапивши при цьому самобутності. Вона асимілювала європейську і американську культури не стільки через бажання саморозвитку, скільки з нагальної потреби уникнути колонізації країнами Заходу. Це показує, що Японія, незважаючи на всі розбіжності, мала сильну внутрішню згуртованість, викликану географічними та етнічними факторами.

Жителі Японії вірять в місцеві божества і дотримуються близько двох тисяч звичаїв, в сукупності звичаї отримали назву «синтоїзм», який закріпився в японській державі, як політична традиція та релігія [12, с.90]. Прихильності до національної релігії не заважає навіть тому, що переважна більшість японців – буддисти або послідовники Конфуція. Релігія трактує імператора як Бога, якого мають шанувати японці і жоден політичний рух або реформа не могли пройти без схвалення імператора або «по його милості» (Соннорон) [12,

с.91]. В очах народу імператор був непогрішний і невпинно дбав про благо своїх підданих. Останні могли не погоджуватися з політикою або з встановленим порядком, але про те, щоб не погодитися з волею імператора, не могло бути й мови: це розцінювалося як державний злочин [11, с.66]. Тому відновлення імператорської влади в 1868 році стало лише закономірним завершенням політичного і соціального процесів, викликаних застоєм державної системи, занадто жорсткої структури яка була не в силах більше забезпечити розвиток країни. До середини XIX століття система сьогунату ослабла настільки, що їй вистачило одного поштовху, щоб припинити своє існування. Поштовхом до цього стала поява в Японії кораблів іноземних торговців [15, с.44].

Поступова втрата імператорами реальної політичної влади, міжусобні війни, зміцнення військового стану – все це призвело до встановлення в Японії влади військових на чолі з Сьогунатами, які отримали всю повноту влади в країні. У цей період імператор перестав бути правителем і став сакральним символом без реальної влади.

У XVII ст. на місці сьогунату затверджується Токугава Ієясу, який започаткував нову еру – Едо. Під час цієї ери в Японії більш ніж на двісті років встановився мир. У той же час країна була закрита для проникнення іноземців з Європи, що позначилося на загальному рівні розвитку держави.

Тривале мирне існування Японії сприяло розвитку товарно-грошових відносин і внутрішньої торгівлі. Це в свою чергу створювало протиріччя між феодалною системою і буржуазією. Особливо гостро це питання постало в XIX ст.

В цей же час Азія поступово стає ареною протиборства світових держав за колоніальне панування. Японія не представляла для них першочергового інтересу, але з часом інтерес до Японії зростав з боку колоніальних держав, а початок цьому було покладено в 1853 р., коли ескадра ВМС США на чолі з командером М. Перрі змусила уряд Японії відкрити країну і укласти нерівноправний договір. Слідом за США подібні договори були укладені і з іншими державами. Перші кроки в закабаленні Японії були зроблені.

Однак, попри все в Японії починається зворотний процес. Не здатний впоратися з внутрішньою кризою і зовнішньою небезпекою уряд Токугава було усунено, як і ера Едо. Їй на зміну приходить нова ера – ера Оновлення – ера Мейдзі. Уряд Мейдзі тепер уже від імені імператора починає процес створення нової могутньої незалежної Японії.

Протягом більш ніж двох з половиною століть Японія була під повнотою влади сьогунату і роду Токугава, які утримували політичну владу після свого затвердження в 1603 році. Імператору відводилася роль релігійного глави і радника, і жив він у Кіото, далеко від політичного центру Едо. У той же час навіть всемогутній Сьогун Токугава був зобов'язаний своїм титулом імператору, який в очах народу залишався єдиним законним правителем країни і всього лиш передав свої повноваження Бакуфу – військовому уряду сьогунату [26, с.34].

Але система сьогунату не задовольняла погляди кланів, які були менш залежні від Бакуфу. Ці клани, або хан, особливо Сацума, Хідзен і Тоса, що живуть на острові Кюсю, користувалися певною внутрішньою свободою. Незважаючи на часті суперечності, їх об'єднувала невдоволення сьогунатом, і вони були прихильниками імператора, підтримуючи його в боротьбі за повернення влади [17, с.15]. Ситуація на Японському острові в останні двадцять років правління сьогунату Едо (ці роки зазвичай називають бакумацу – «кінець Бакуфу») все більше ускладнювалася. Поява іноземних кораблів і вимоги західних держав «відкрити» Японію дали можливість родам, незадоволеним абсолютною владою сьогунату Едо, повстати проти нього «в ім'я імператора». Іскра невдоволення жевріла довгі роки, але розгорілася в полум'я відкритого опору лише в другій половині XIX століття [19, с.15].

З початку XIX століття іноземні судна стали все частіше з'являтися під різними приводами біля берегів Японії. Одні прагнули захистити співгромадян, інші намагалися встановити торговельні зв'язки, треті намагалися закріпити свої права на північні острови (Росія), четверті – контролювати свої китобійні судна (як США, для яких вони стали дуже важливі після 1820 року) [23, с.18]. Європейці, що утвердилися в Китаї після опіумної війни 1840 року, вели себе все більш зухвало і вимагали від Японії доступу в країну, не хтуючи при цьому погрозами, що викликало політичну нестабільність. Сьогунати бачили, як тоне з кожним днем їх влада, і розуміли, що уряд не в силах впоратися з падінням соціальної сфери та політики і перешкодити розвитку націоналізму, що приводить до зростання недовіри імператору [25]. У наявності були три тенденції, що визначають напрямок громадської думки. Сьогунат виступав за повну відкритість країни для іноземців, побоюючись їх військової переваги. Цю точку зору поділяли тьонін (міські жителі і торговці), які шукають соціальної вигоди від присутності іноземців, і кілька дайме (удільних князів), відданих західним ідеям. Імператор за підтримки декількох великих родів південного сходу прагнув повернути собі владу і вороже ставився до виходу країни з ізоляції. Нарешті, деякі впливові князі під приводом захисту імператора шукали спосіб отримати максимум користі з, все ще сильної, системи сьогунату [25]. Решта родів розділилися на два табори і зайняли вичікувальну позицію. Що стосується народу, який страждав від податків дайме і експлуатації самураїв, то він не міг зробити остаточний вибір на користь якого-небудь одного режиму, але не втрачав віри в імператора.

Численні письменники і вчені закликали до відкритості країни Заходу, роблячи при цьому особливий акцент на легітимності імператорської влади (що мало на увазі нелегітимність влади сьогунату). У той же час

іноземців зневажали, а перемоги японців в Китаї, їх присутність на Філіппінах викликали захоплення і зміцнювали віру в здатність протистояти загрозі колонізації. Більшість жителів вважали, що необхідно зміцнювати узбережжя і озброюватися за західним зразком [26, с.99]. Клан Мито, наприклад, зайнявся випуском зброї за методикою, вичитаною з європейських книг, переплавляючи для цього дзвони з буддійських храмів. Численні контакти з іноземними торговцями дозволяли японцям познайомитися з технікою виготовлення сучасної зброї. Клани Тесю і Сацума (які завоювали острова Рюкю і підтримували стосунки з іноземцями на цих островах) отримували вигоду від своєї фінансової незалежності і могли виготовляти зброю європейського зразка [27, с.78]. У 1846 році, вже після того, як у Нагасакі кинули якір англійські і французькі кораблі, американці запропонували імператору провести переговори з приводу укладення торговельної угоди, але отримали відмову. Це був час появи перших пароплавів, що зробило величезний вплив на розвиток морської торгівлі. У Тихому океані все частіше з'являються американські і європейські (російські, французькі, голландські, англійські) судна, яким були потрібні зупинки для поповнення запасів продовольства, вугілля і питної води. Крім того, американці насилу мирилися з частими вторгненнями російських кораблів в японські води і тому поспішили відправити до Японії флот з чотирьох фрегатів, які працюють на пару, під командуванням командора Перрі. Останній, зробивши коротку зупинку в Нага (острови Рюкю), з'явився перед Ураг 8 липня 1853 року. «Чорні кораблі» (курофуне) іноземців привели країну в хвилювання, і, клани, як і сьогунат, побоюючись вторгнення, віддали наказ про захист берега [28, с.120]. Супроводжуваний трьомастами озброєними моряками, Перрі звернувся до представників сьогунату з листом від імені президента Філмора, який пропонував встановити між країнами офіційні відносини. Перрі оголосив, що поверне ться за відповіддю через рік. Сьогун Токугава Іеясу помер через кілька днів після цієї демонстрації сили, і японські чиновники, дуже стурбовані тим, що трапилося, розділилися в думках з приводу того, що тепер робити. Нарешті, новий сьогун Токугава Іесада зважився запитати поради у самого імператора, чого не траплялося з початку XVII століття. Це навело багатьох японців на думку про те, що чинній владі приходить кінець. Прихильників імператора ставало все більше, а великі князівства південного заходу вже у відкрити висловлювалися проти Бакуфу, продовжуючи зміцнювати берегову лінію. В кінці 1853 року російський адмірал Путятін прибув в Нагасакі, але був змушений повернутися в Шанхай через початок Кримської війни. І на наступний рік він не зміг налагодити відносини з сьогунатом [31, с.90]. Стривожений присутністю Росії, Перрі вирішив повернутися в Японію раніше наміченого терміну і з'явився в бухті Едо, в Канагава, разом з флотом, на кораблях якого налічувалося 1600 чоловік, в лютому 1854 року. Такий супровід справив враження, і сьогунат, і Сполучені Штати підписали угоду про торгівлю 31 травня того ж року. Угода складалася з дванадцяти пунктів, відкривало для іноземців порти Симода і Хакодате і дозволяло американцям заснувати консульство в Симода [32].

Перрі повернувся на початку 1855 р. для підписання остаточного договору (21 лютого 1855 року). Сьогунат прийняв цю угоду, ще не заручившись підтримкою імператора, лише зі страху перед військовою міццю Америки, і накликав на себе звинувачення в боягузтві і державній зраді.

Сполучені Штати подали приклад іншим країнам, і незабаром Великобританія, потім Росія і Голландія (яка вже відправила на прохання сьогунату в 1855 році фрегат «Канкомару» в якості навчального судна для японських моряків) також добилися значних торгових переваг. Імператор, дізнавшись про договори, нав'язаних Китаю в 1858 році, не наважився протистояти підписання угод сьогунату з іноземцями і, згнітивши серце, схвалив укладення другого договору з американцями, що відкрив їм доступ до нових портів і забезпечив їх дипломатичним імунітетом [32]. За цим документом пішли угоди з Голландією, Росією, Великобританією, Францією, Португалією і Пруссією (період з 1858 по 1861 рік). Новий сьогун, Токугава Іемота, який змінив Іесаду, відправив повноважних міністрів в Сполучені Штати (1860) і потім в Європу (1862), не засновуючи проте посольств в цих країнах [29, с.47].

Ситуація, що склалася, відповідно до понять японського кодексу честі «ганьбити країну», викликала невдоволення прихильників імператора і спровокувала хвилю опору і навіть ненависті до європейців. Головний прихильник Бакуфу – Ії Наосукє разом з змовниками з клану Мито організував вбивство представників клану Сацума в 1860 році. Тим часом ненависть до іноземців наростала, особливо після того, як багато японців постраждали через спекуляції європейцями золотом.

Просування російських в Маньчжурії і на Сахаліні, захоплення англійцями територій в Гонконгу та Китаї, французька колонізаторська політика в Кохінхіні (Південному В'єтнамі) викликали величезне занепокоєння політичних кіл Японії. Багато європейців стали жертвами терористів. Впливові південно-західні князівства: Тесю, Сацума, Тоса і Хідзен (їх загальна назва - Садзьотохі або Сатьотохі) стали на бік імператора, який протистояв іноземцям - «варварам» і сьогунату, сприяла їх перебування на священній землі Японії [30, с.93-95]. У 1862 році сьогунат не зміг утримати під своїм контролем дайме «зовнішніх» кланів, і вони поспішили покинути столицю Бакуфу і перебратися в Кіото, резиденцію імператора, що стала незабаром політичним центром Японії. Звільнившись від тиску Едо, дайме за призовом імператора об'єдналися в протистоянні Бакуфу. Сам імператор, відчуваючи підтримку дайме і усвідомлюючи посилення своєї влади, вирішив за допомогою кланів оголосити війну іноземцям [5, с.78]. Військові дії почалися 25 червня 1863 року: Тесю відкрили вогонь в протоці Симоносеки по американському судну «Пемброк». Голландська «Медуза» і французька «Хань-Шан» також піддалися обстрілу з берега. Незабаром послідувала відповідь: американці

потопили пароплав, що належав Тесю, а французи знищили батареї на березі Симоносеки [6, с.45]. Великобританія атакувала місто і порт Кагосіма, змусивши клан Сацума підписати угоду, яким англійці скористалися, щоб продати Японії військові кораблі і спорядження [9].

Імператор Комей став усвідомлювати, що європейські держави значно перевершують Японію за військовою потужністю, і рішучість деяких кланів йти до кінця в протистоянні з Заходом спочатку заважали йому. Було потрібно будь-що-будь зберегти цілісність території і це змусило імператора переглянути свої погляди на ведення зовнішньої політики. Його найближчими радниками стали дайме Сацума і Тоса, які досить прихильно ставилися до відкриття Японії для іноземців [9]. Клан Тесю залишився не при справах і спробував повернути політичну вагу, атакувавши Ююто в серпні 1864 года. Він був розбитий об'єднаним французьким, голландським, англійським і американським флотом, найнятим імператором (хоча про цей факт мало хто знав). Потім флот зайняв Хіросіму (приналежну Тесю) і звільнив протоки. Решта кланів об'єдналися з Сацума і з військами Великобританії проти Бакуфу Едо [21, с.56].

Ситуація була вкрай складною. Імператор протистояв клану Тесю і, не довіряючи сьогунату, підтвердив колишні договори між сьогунатом і іноземцями. Під приводом захисту імператора війська сьогунів просунулися до Осаки і Хіросіми, але були відкинуті добре озброєними військами Тесю, так що імператор вирішив припинити військові дії проти клану. Тим часом сьогун Іемото помер в Осаці. Його змінив призначений імператором Кейко Есинобу. Ставши васалом імператора, Кейко відразу ж розпустив військо сьогунів і Тесю [10, с.390].

Імператор Комей помер 3 лютого 1867 року, і на престол зійшов його п'ятнадцятирічний син Муцухіто. Практично всі клани присягнули йому і принесли клятву вірності, можливо, сподіваючись вплинути на молодого імператора. Останні прихильники сьогуну Токугави були розбиті військами Сацуми і Тесю, що встали нарешті під прапор імператора. Кейко Есинобу був змушений бігти на американському кораблі «Ірокез» і потім пересісти на свій корабель «Кайо-мару». У травні 1868 р. армія імператора наздогнала останніх прихильників в Едо і на півночі країни, де ті намагалися втекти [14, с.400-401].

Кейко Есинобу склав із себе повноваження на користь імператора, і 3 січня 1868 року сьогунат офіційно припинив своє існування. Імператор зосередив у своїх руках всю владу і на всі відповідальні посади призначив представників Садзьотохі. Ця подія стала початком «встановлення епохи Мейдзі» – 1 січня 1868 за східним календарем. Імператор переніс резиденцію з Кіото в Осаку і потім в Едо, перейменувавши місто в Токіо – «столицю Сходу» [18, с.700].

Громадянська війна завершилася 27 червня 1869 року капітуляцією Еномото – адмірала відданого до кінця і вичерпала себе систему сьогунату.

Теоретичне обґрунтування проблеми формування політичних традицій Японії в період Мейдзі (1868-1922 рр.) дає підстави зробити висновки та узагальнення.

Внутрішні чинники дуже часто мають вирішальне значення для історичного шляху розвитку держав світу. Ця думка повною мірою відображає причини перетворення Японії у провідну державу світу; опрацьований масив наукової літератури та широке коло джерел дають вичерпне бачення багатовікових політичних традицій, згуртованість навколо національних цінностей, що забезпечили Японії міжнародне визнання.

Політичний розвиток та формування нових політичних традицій Японії в період Мейдзі був обумовлений наступними чинниками:

1. Внутрішні: криза феодалного суспільства і спроба його подолання;
2. Зовнішні : загроза нападу з боку держав Заходу, небезпека можливого соціально-політичного закабалення.

Саме ці чинники і визначають напрямок та хід політичних реформ більшої частини періоду Мейдзі.

У процесі формування опозиції можна виділити чотири етапи: формування ліберальної опозиції і створення різних політичних товариств; створення перших політичних партій; створення перших парламентських політичних партій і початок їх реального впливу на уряд; повна інтеграція політичних партій в систему державного управління.

Головною метою політичних реформ було створення розвиненої держави, поява нової політичної системи, здатної постояти за себе, як свідчить один із закликів цього часу – «Багата країна – сильна армія». Реформи були спрямовані на всі сфери життя суспільства. Необхідно було модернізувати все, навіть людську свідомість. Японці розуміли, що міць західних армій не тільки в їх озброєнні. Суть проблеми набагато глибше, і для того щоб в ній розібратися необхідно було спочатку освоїти західну науку.

Спільною рисою всіх політичних сил була відносна поміркованість поглядів її керівників, що впливала на радикальність, але не революційність боротьби більшості рухів. Це пов'язано із патріархальним мисленням першого покоління лібералів, вихованих в дусі конфуціанського вірнопідданства.

У другій половині періоду Мейдзі акцент політичних реформ зміщується в бік активізації зовнішньої політики. До цього часу формування імперії і єдиної нації переходить в завершальну фазу. Первинні реформи вже дали свої результати, будівництво нової держави було, по суті, завершено із прийняттям Конституції в 1889 р. Оновлена держава тепер бажала випробувати свої сили, що вона і зробила на своїх найближчих сусідах.

Політичні реформи цього періоду закладають основу політичної незалежності Японії. У цей час при владі вже знаходяться сили готові лобювати інтереси великого капіталу. Це теж свого роду показник того, що своє головне завдання реформи вичерпали. Феодалну систему, яка застаріла економічно і морально, змінила капіталістична, небезпека зовнішнього вторгнення або соціально-політичного закабалення країни, по суті, була вичерпана.

Таким чином, в ході внутрішньополітичних перетворень Японії вдалося в найкоротші терміни ліквідувати відставання від передових держав і почати спілкуватися з ними на рівних, чого і домагався уряд Мейдзі. Поставлені цілі були виконані.

В ході перетворень в управлінні був поступовий перехід від традиційних органів влади до урядових інститутів європейського типу. Так само проходив процес централізації влади і, як наслідок, введення префектур в заміні князівств.

Важливими були перетворення в символіці імператора, який з відстороненого, ніким не видимого сакрального об'єкта, поступово перетворюється в реального можновладця, який дійсно править і подає приклад підданним. Це був ще один крок у напрямі створення єдиної японської ідентичності.

Після революції 1868 р. основною політичною силою став уряд, який складався із представників південно-західних князівств. Після кризи 1873 р. ця сила розколюється і тепер, крім основного центру, є ще опозиційні сили, найвпливовішою із яких став «Рух за свободу і народні права».

Таким чином, політичні перетворення в Японії у період Мейдзі відіграли важливу роль в розбудові японської держави а Конституція Мейдзі визначила більш чим на півстоліття основні принципи правління в Японії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар О. Все про Японію. Харків: Фоліо, 2007. 543 с.
2. Бугаєва Д. Японские публицисты конца XIX века. Москва: Наука, 1978. 165 с.
3. Ванденберг Х. Историческое развитие Японии. От основания государства до Цусимского боя [Электронный ресурс]. Санкт-Петербург: Наука, 1905. Режим доступа: <https://books.google.com.ua/books?id=pV-qCAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
4. Вие Мишель История Японии с древних времен до эпохи Мэйдзи. Москва: АСТ, 2009. 160 с.
5. Внешняя политика Японии: история и современность: учебное пособие / отв. ред. Э. В. Молодякова. Москва: Вост. лит. 2008. 320 с.
6. Горо Х. Японская империя. История страны самураев. Москва: Алгоритм, 2014. 288 с.
7. Елисеев Д. История Японии. Между Китаем и Тихим океаном / Д. Елисеев; пер. с фр. М.Ю. Некрасова. Санкт-Петербург.: Евразия, 2009. 318 с.
8. Ерёмин В. История правовой системы Японии. Москва: РОССПЭН, 2010. 296 с.
9. Зибольд А. Эпоха великих реформ в Японии [Электронный ресурс] Санкт-Петербург.: Наука, 1905. Режим доступа: <https://books.google.com.ua/books?id=pV-qCAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
10. История государства и права зарубежных стран. В 2-х ч. Ч.2 / Под ред. Крашенинниковой Н.А. и Жидкова О.А. Москва: НОРМА, 2003. 720 с.
11. История Японии. Т.2 / Под ред. А. Жукова. Москва: Институт востоковедения РАН, 1998. 703 с.
12. Китагава Дж. М. Религия в истории Японии: пер. с англ. Н. М. Селиверстова. Санкт-Петербург.: Наука, 2005. 588 с.
13. Коваленко И. Очерки истории коммунистического движения в Японии. Москва: Наука, 1979. 271 с.
14. Ковальчук М. Правительственный кризис 1873 г.: внутриполитические и внешнеполитические причины: Ежегодник Япония 2001-2002. Москва: МАКС Пресс, 2002. С. 388-407.
15. Кузнецов Ю. Г. Навликая, М. Сырицын История Японии: Учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «История». Москва: Высш. шк., 1988. 432 с.
16. Кучма В. Государство и право Нового времени (XVII-XIX вв.): Курс лекций. Волгоград: Издательство Волгоградского государственного университета, 2002. 360 с.
17. Лещенко Н. Революция Мэйдзи в работах японских историков-марксистов. Москва: Наука, 1984. 120 с.
18. Мак-Клейн Дж. Л. Япония. От сёгуната Токугавы – в XXI век. Москва: АСТ, Астрель, 2011. 896 с.
19. Мещеряков А. Японский император и русский царь. Элементарная база. Москва: Наталис - Рипол Классик, 2004. 256 с.
20. Михайлова Ю. Общественно-политическая мысль Японии (60–80-е годы XIX в.). Москва: Наука, 1991. 216 с.
21. Н. Крестовська, О. Цвіркун Х. Історія держави і права зарубіжних країн: хрестоматія-практикум. Харків: Одиссей, 2010. 333 с.
22. Николаев А. Очерки по истории японского народа [Электронный ресурс]. Санкт-Петербург: Наука, 1905. Режим доступа: <https://books.google.com.ua/books?id=pV-qCAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
23. Норман Г. Возникновение современного государства в Японии. Солдат и крестьянин в Японии. Москва: Издательство восточной литературы, 1961. 296 с.
24. Очерки новой истории Японии (1640–1917) / Под ред. А. Гальперина. Москва: Изд-во восточной литературы, 1958. – 598 с.
25. Позднеев Д. Япония. Географически-статистический очерк [Электронный ресурс]. Владивосток, 1906. Режим доступа: <https://books.google.com.ua/books?id=pV-qCAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
26. Рубель В. Історія середньовічного Сходу: Курс лекцій: Навчальний посібник. Київ: Либідь, 2007. 462 с.
27. Рубель В. Японська цивілізація: традиційне суспільство і державність. Київ: «Аквілон-Прес», 1997. 256 с.
28. Совастеев В. Очерки истории Японии. От Токугава Иэясу до Хасимото Рютаро. Владивосток, 2008. 296 с.
29. Совастеев В. Хиробуми Ито в интерьере японской истории // Япония сегодня. 2003. № 035. С. 47-57.
30. Теймс Р. Япония: история страны. Санкт-Петербург.: Наука, 2009. 422 с.

31. Файнберг Э. Внутреннее и международное положение Японии в середине XIX века. Москва: Издательство Московского института востоковедения, 1954. 108 с.
32. Фредерик Л. Повседневная жизнь Японии в эпоху Мэйдзи [Электронный ресурс]. Режим доступа: <http://litresp.ru/chitat/ru-/Ф/frederik-lui/povsednevnyaya-zhiznj-yaponii-v-epohu-mejdzj>

REFERENCES

1. Bondar O. All about Japan. Kharkiv: Folio, 2007. 543 p.
2. Bugayeva D. Japanese journalist of the end of the XIX century. Moscow: Science, 1978. 165 p.
3. Vandenberg H. The historical development of Japan. From the foundation of the state to the Tsushima battle [Electronic resource]. St. Petersburg: Science, 1905. Access mode: <https://books.google.com.ua/books?id=pV-qCAQAAQBAJ&printsec>
4. Wie Michel History of Japan from ancient times to the Meiji era. Moscow: AST, 2009. 160 p.
5. Japanese Foreign Policy: Past and Present: Study Guide / Ed. ed. E. V. Molodyakova. Moscow: Vost. lit. 2008. 320 p.
6. Goro H. Japanese Empire. The history of the samurai country. Moscow: Algorithm, 2014. 288 p.
7. Eliseev D. History of Japan. Between China and the Pacific Ocean / D. Eliseev; per. with fr. M.Yu. Nekrasov. St. Petersburg.: Eurasia, 2009. 318 p.
8. Eremin V. History of the legal system of Japan. Moscow: ROSSPEN, 2010. 296 p.
9. Siebold A. The Epoch of Great Reforms in Japan [Electronic resource] St. Petersburg: Science, 1905. Access mode: <https://books.google.com.ua/books?id=pV-qCAQAAQBAJ&printsec=cover&hlruv=onepage&q&f=false>
10. History of state and law of foreign countries. In 2 hours. Part 2 / Ed. Krashenninnikova N.A. and Zhidkova O.A. Moscow: NORMA, 2003. 720 p.
11. History of Japan. T.2 / Ed. A. Zhukov. Moscow: Institute of Oriental Studies, Russian Academy of Sciences, 1998. 703 p.
12. Kitagawa, J.M. Religion in the History of Japan: Trans. from English N. M. Seliverstova. St. Petersburg.: Science, 2005. 588 p.
13. Kovalenko I. Essays on the history of the communist movement in Japan. Moscow: Science, 1979. 271 p.
14. Kovalchuk M. Government crisis of 1873: internal political and foreign policy reasons: Yearbook Japan 2001-2002. Moscow: MAX Press, 2002. p. 388-407.
15. Kuznetsov, Yu. G. Navlitskaya, M. Syritsyn, The History of Japan: Proc. for stud. universities enrolled for specials. "Story". Moscow: Higher. Shk., 1988. 432 p.
16. Kuchma V. State and law of the New time (XVII-XIX centuries): Course of lectures. Volgograd: Volgograd State University Publishing House, 2002. 360 p.
17. Leshchenko N. The Meiji Revolution in the Works of Japanese Marxist Historians. Moscow: Science, 1984. 120 p.
18. McKlein, J.L. Japan. From the Tokugawa shogun to the 21st century. Moscow: AST, Astrel, 2011. 896 p.
19. Mescheryakov A. Japanese Emperor and Russian Tsar. Element base. Moscow: Natalis - Ripol Classic, 2004. 256 p.
20. Yu. Mikhailova. Social and Political Thought of Japan (60–80s of the XIX century). Moscow: Science, 1991. 216 p.
21. N. Krestovska, O. Tsvirkun H. Istoriya of the state and the rights of foreign countries: reading-practice. Kharkiv: Odyssey, 2010. 333 p.
22. Nikolaev A. Essays on the history of the Japanese people [Electronic resource]. St. Petersburg: Science, 1905. Access mode: <https://books.google.com.ua/books?id=pV-qCAQAAQBAJ&printsec>
23. Norman G. The emergence of the modern state in Japan. Soldier and peasant in Japan. Moscow: Oriental Literature Publishing House, 1961. 296 p.
24. Essays on the New History of Japan (1640–1917) / Ed. A. Halperin. Moscow: Publishing House of Oriental Literature, 1958. - 598 p.
25. Pozdnev D. Japan. Geographically-statistical essay [Electronic resource]. Vladivostok, 1906. Access mode: <https://books.google.com.ua/books?id=pV-qCAQAAQBAJ&printsec=frontcover&hlruv=onepage&q&f=false>
26. Rubel V. Istoriya srednevechnogo Retired: Course lektsiy: Navchnalny. posibnik. Kiev: Libid, 2007. 462 p.
27. Rubel V. Yaponska civilizatsiya: the traditional organization and state power. Kiev: Akvilon-Pres, 1997. 256 p.
28. Sovasteev V. Essays on the history of Japan. From Tokugawa Ieyasu to Hashimoto Ryutaro. Vladivostok, 2008. 296 p.
29. Sovasteev V. Hirobumi Ito in the interior of Japanese history // Japan today. 2003. No. 035. S. 47-57.
30. Thames R. Japan: the history of the country. St. Petersburg.: Science, 2009. 422 p.
31. Fainberg E. The internal and international position of Japan in the middle of the XIX century. Moscow: Publishing House of the Moscow Institute of Oriental Studies, 1954. 108 p.
32. Frederick L. Everyday life of Japan in the Meiji era [Electronic resource]. Access mode: <http://litresp.ru/chitat/ru-/F/frederik-lui/povsednevnyaya-zhiznj-yaponii-v-epohu-mejdzj>

УДК 327:XXI

Горобец И. В.

Сумский государственный педагогический
университет имени А.С. Макаренка

ПОЛИТИКА ИНДИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ В НАЧАЛЕ XXI ВЕКА

В статье рассматривается историческая подоплёка политики Индии в Центральной Азии. Этот вопрос анализируется в контексте значения этого региона для реализации национальных интересов Индии и индийской безопасности. Взаимодействие Индии со странами Центральной Азии обуславливается особенностями отношений Индии с Китаем, Россией, США. Новые возможности реализации индийских интересов в регионе Центральной Азии открылись благодаря участию Индии в работе «Шанхайской организации сотрудничества».

Ключевые слова: Индия, Россия, Китай, США, Центральная Азия.